



# نگرشی بر احکام فقه شافعی

«ویژه‌ی مسابقات احکام دانش‌آموزان»

مؤلف: صلاح‌الدین مفیدی



## مقدمه:

سپاس و ستایش فراوان آفریدگار را سزاست که جهان هستی را همسان و هماهنگ با احتیاجات و نیازهای بشر سازمان داد و با تدبیر حکیمانه خود آن را پروراند. تحیات و درود و رحمت فراوان بر والاترین معلم و مربی انسان، پیامبر اسلام محمد مصطفی ع و اصحاب و یاران وی باد.

خدا را شاکرم که معلّم قرار داد و سعادت نصیب گردید که در وادی معلمی قدم بردارم و در خدمت نهاد مقدس آموزش و پرورش باشم و در حین انجام وظیفه و با توجه به تجربه و موقعیت کاری و شغلی بدین نتیجه نائل گشتم برای دانش آموزان مدارس به ویژه شرکت کنندگان در مسابقات احکام دانش آموزی تهیه جزوه‌ایی اختصاصی در زمینه احکام فقه شافعی جزو ضروریات می‌باشد و با توکل بر خدا بر این امر همت گماشتم و ادای وظیفه نمودم هر چند اقدام حقیر خالی از نقص و قصور نمی‌باشد اما هدفی جز خدمت ناچیز نبوده امیدوارم که مثمر ثمر واقع شود.

لازم می‌دانم از زحمات و راهنمایی‌های ارزشمند اساتید فرزانه و بزرگوار جناب حاج محمد شیخ الاسلام نماینده محترم مجلس خبرگان

استان کردستان، امام جمعه محترم شهرستان سنندج حاج حسام الدین مجتهدی، حاج ماموستا حیدر مصطفوی و همه‌ی صاحب نظران و افراد و نهادهایی که به نحوی در تأیید و بازنگری جزوه مربوطه بنده را یاری و هدایت نموده‌اند تشکر خود را خالصانه ابراز نمایم خداوند همه این عزیزان را عافیت دو جهانی عطا فرماید.

**صلاح الدین مفیدی**

## تعریف دین:

عقیده ایمان و باوری است که در نهاد انسان از آغاز طفولیت ذخیره و پرورش یافته و خود آنرا درک می کند.

## اصول دین:

مطالبی که تا انسان به آنها اعتقاد نداشته باشد نمی توان او را با ایمان شمرد و دانستن و اعتقاد به آن برای هر مسلمانی لازم است که:

**بر پنج قسم است:** ذات خدا - صفات خدا - مبدأ - معاد - نبوت

که در عرف محل (استان کردستان) بیشتر به همین صورت یاد داده می شود به عبارت دیگر: توحید، نبوت، مبدأ، معاد.

## فروع دین:

وظایف و آدابی است که مسلمانان نسبت به آفریدگار و یا نسبت به خویشاوند انجام می دهند و رعایت آنها در زندگی بر حسب شرایط زمان شرعاً واجب است که بر چهار قسم است:

عبادات - معاملات - مناکحات - حدود (سیاسات) در عرف محل (استان کردستان) آنچه که بیشتر افراد با آن آشنایی دارند و از طفولیت آن را حفظ می کنند: نماز - روزه - حج - زکات - جهاد.

## احکام تکلیفی (تعریف چند اصطلاح):

- ۱- **واجب (فرض):** انجام دادن آن ثواب و ترک آن عذاب و عقاب دارد مانند نماز، روزه و....
- ۲- **مستحب (سنت):** انجام دادن آن ثواب و ترک آن عقاب ندارد

مانند سلام کردن، دستگیری فقرا و ...

۳- **مباح:** در لغت یعنی مجاز و مساوی- در اصطلاح عبارت است از خطاب شرع که مقتضی انجام دادن و ترک کردن فعل مکلف بطور یکسان باشد- به عبارت دیگر (انجام دادن و ندادن آن مساوی است مانند مسافرت حلال - رفتن به گردشهای عادی).

۴- **مکروه:** در لغت زشت پنداشتن، نپسندیدن، بی میل شدن- در اصطلاح عبارت است از خطاب خداوند که مقتضی ترک فعل مکلف می باشد به طوری که ترک آن ثواب دارد اما انجام دادن آن گناه ندارد. (مکروه ترکش بهتر است و انجامش عقاب ندارد مانند خواندن نماز در حمام- خوردن چیزی هنگام عبور).

۵- **حرام:** انجام دادن آن عقاب و عذاب دارد و ترکش ثواب دارد مانند دزدی- دروغ- تهمت و ....

## طهارت:

در لغت به معنای نظافت و پاکیزگی است و از نظر شرع اعمالی است که موجب اباحه نماز می شوند از قبیل وضو- غسل- تیمم- ازاله نجاسات.

هر مسلمانی پیش از شروع به نماز ابتدا کارهای زیر را انجام می دهد (شرایط نماز قبل از شروع آن):

۱- پاکي بدن از حدث اکبر و اصغر (جنابت- حیض- نفاس- نداشتن وضو) و پاک بودن از نجاست ظاهری و غیر ظاهری.

۲- ستر عورت (مرد مابین ناف و زانو و عورت زن تمام بدن بجز دست و صورت).

- ۳- پاک بودن محل نماز، لباس، بدن از نجاسات.
- ۴- علم به داخل شدن وقت شرعی نماز.
- ۵- رو کردن به قبله (به جز در دو مورد ۱- شدت خوف ۲- نماز سنت در حال سفر برای مسافر سوار).
- ۶- وضو گرفتن یا تیمم انجام دادن.

### غسل:

(به فتح و ضم): به معنای جاری و جریان شدن آب بر هر چیزی است و در اصطلاح فقه و شرع به معنای جاری شدن آب بر تمام بدن انسان است با نیت و از روی قصد و آگاهانه (شستن تمام اعضای بدن و جاری شدن آب خالص و پاک و غیر مستعمل بر تمام پوست و مو، همراه نیت قلبی که تلفظ به آن مستحب است).

### آنچه که غسل را واجب می کند (موجبات غسل):

#### سه مورد آن بین زن و مرد مشترک است:

- ۱- خارج شدن منی اگر چه یک قطره باشد در بیداری یا در خواب خواه از روی شهوت باشد یا از روی شهوت نباشد.
- ۲- مرگ، مگر شهید که غسلش جایز نیست.

#### سه مورد دیگر مخصوص زن است:

- ۱- حیض (قاعدگی) امکان وجود آن از نه سالگی که حداکثر آن ۱۵ روز و حداقل آن یکشنبه روز است.
- ۲- خون ولادت و زاییدن (نفاس)

۳- ولادت (خواه خون باشد یا نباشد) (زایمان).

### فرض‌های غسل: سه مورد است:

۱- نیت. ۲- از بین بردن نجاسات از بدن اگر باشد. ۳- رسیدگی آب به تمام موها و بدن.

### مشهورترین سنت‌های غسل ۵ چیز است:

۱- گفتن بِسْمِ اللّٰهِ. ۲- انجام وضو قبل از غسل. ۳- مالیدن دست بر بدن. ۴- موالات (پشت سر هم قرار دادن اعمال غسل). ۵- تقدم راست بر چپ.

### یادآوری:

۱- هر گاه انسان مواظب باشد که پس از انجام اعمال غسل با دست عورت خود را پس و پیش لمس نکند تنها با نیت غسل جنابت و بدون نیت وضو، اقامه نماز به جا آورد صحیح و احتیاجی به تجدید وضو ندارد؛ زیرا رفع حدث اکثر وقتی انجام شد رفع حدث اصغر به تبعیت آن حاصل خواهد شد.

۲- بعضاً در عرف مناطق مخصوصاً کسانی که از آگاهی در زمینه احکام ضعیف هستند تنها به نیت و شستن و پاک نمودن بدن چه در داخل حوض، استخر و یا دوش اکتفا می‌کنند و به نحوه انجام غسل توجه زیادی نمی‌شود که لازم است این افراد در زمینه احکام خود را تقویت نمایند.

## غسل های سنت ۱۷ مورد هستند:

- ۱- غسل جمعه. ۲- غسل عیدین. ۳- غسل استسقاء (طلب باران). ۴- غسل ماه گرفتگی (کسوف). ۵- غسل خورشید گرفتگی (خسوف).
- ۶- غسل برای مرده شور. ۷- غسل برای کافر هر گاه که مسلمان شود.
- ۸ و ۹- شخص دیوانه و شخصی که از هوش رفته وقتی به هوش آیند
- سنت است غسل کنند. ۱۰- هنگام احرام حج. ۱۱- ورود به مکه.
- ۱۲- برای ایستادن در عرفه. ۱۳- شب ماندن در مزدلفه. ۱۴- رمی جمار سه گانه (رجم شیطان). ۱۵- برای طواف خانه کعبه. ۱۶- سعی بین صفا و مروه. ۱۷- برای داخل شدن به شهر مدینه.

## وضو (پاکیزگی دست و صورت و سر و پا با آب):

وضو به معنای نور و روشنایی است - پاک کننده ظاهر و تسکین بخش دردها و آرام باطنی و روحی نماز گذار که با نزول آیه ۶ از سوره مائده بر رسول خدا ع و امتش واجب گردید (فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ...)

## وضو شرایط، فرایض و سنتها و مبطلاتی دارد:

### ۱- شرایط وضو عبارتند از:

- ۱- اسلام. ۲- بلوغ برای پسران ۱۵ سال تمام یا احتلام در خواب، برای دختران ۹ سال تمام یا ظاهر شدن پستان و احتلام در هر سن و سالی. ۳- پاک بودن آب وضو. ۴- نبودن مانع حسی بر اعضای وضو مانند چرک و کثافتی که مانع رسیدن آب به پوست اعضای وضو باشد.
- ۵- نبودن مانع شرعی (حیض و نفاس). ۶- فرار رسیدن وقت نماز.



## ۲- فرض های وضو:

۱- نیت کردن موقع غسل صورت (نیت دارم فرض وضو را به جا آورم - نُوَيْتُ اَدَاءَ فَرَضِ الْوُضُوءِ - نُوَيْتُ رَفْعَ حُكْمِ الْحَدَثِ - نُوَيْتُ رَفْعَ الْحَدَثِ الْأَصْغَرَ - نیت تم ههس فهرز دهس نویتز به جی بیرم).

**تذکره:** اگر نیت قبل از رسیدن آب به پیشانی و یا بعد از جاری شدن آب بر پیشانی گفته شود صحیح نمی باشد.

۲- غسل صورت (از بالای پیشانی محل رویش مو تا زیر چانه و در پهنا فاصله بین دو نرمه گوش).

۳- شستن دو دست با آرنج (باید آب به همه پوست و موهای دست برسد حتی اگر چرک و کثافت زیر ناخن ها باشد و مانع رسیدن آب به پوست گردد وضو صحیح نمی باشد و نماز باطل است).

۴- مالیدن دست تر به قسمتی از سر که آنرا مسح گویند. عضو مسح کننده (دست) باید بر اندام مسح شونده بچسپد و بر آن حرکت کند تنها گذاشتن دست یا انگشتان بر سر و حرکت ندادن آن یا به جای حرکت دست، سر را حرکت دهیم مسح صحیح نمی باشد و دستی که تر شده و بر عضوی از اعضای وضو کشیده شده باشد نباید آن را در آن حالت برای مسح سر به کار برد و مسح گیسوهای بافته شده سر هم کفایت نمی کند. ۵- غسل و شستن دو پا با قوزک. ۶- رعایت ترتیب فرایض وضو.

**تذکره:** ۱- فرض های وضو به مذهب امام شافعی T بر اساس و مفاد آیه شش سوره مائده ترتیب داده شده است 1 إِذَا قُمُّنَّ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ...

۲- فرورفتن زیر آب به قصد هرگونه وضویی چه فرض باشد یا

سنت همان برای نمازگذار حاصل می‌شود بشرط اینکه بعد از نیت و جاری شدن آب غسل، با دست مس فرج پیش و پس نکند - چنانکه انسان هنگام انجام غسل به علت فراموشی و یا علل دیگر موفق نشد هم نیت غسل و هم نیت وضو را بیاورد و تنها از قبل قصد و نیت غسل را داشته چون غسل، حدث اکبر و در برگیرنده تمام جسم و اعضای وضو می‌باشد در اینصورت علاوه بر غسل، وضو نیز برایش حاصل می‌شود (به شرط اینکه نیت منافی غسل نداشته باشد).

۳- در هنگام وضو انگشتی را اگر آب به زیرش برسد باید خلال کرد و آلا در آوردن آن از انگشت واجب است.

۴- در بین مسلمانان اهل سنت مستحب است که به هنگام شستن هر یک از اعضاء وضو دعا یا ذکر خوانده شود: مثلاً هنگام شستن صورت (الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ الْمَاءَ طَهُورًا) وقت شستن دست‌ها صلوات بر محمد و آل محمد یا بعد از وضو رو به قبله ایستادن و خواندن شهادتین یا بعد از وضو سوره قدر را خواندن یا در میان وضو دعای (اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي وَ وَسَّعْ لِي ...).

۵- در بعضی از مساجد که استخر یا حوض دارند مخصوصاً در روستا تعدادی از نمازگزاران به محض نشستن در کنار حوض قبل از شروع اعمال وضو، پاهای خود را تا بالای قوزک داخل آب فرو می‌برند که این خود یک نوع عرف قابل توجه است که این اعمال جزو مراحل انجام وضو قلمداد نمی‌شود.

## مستحبات وضو:

۱- رو به قبله نشستن. ۲- گفتن اَعُوذُ بِاللَّهِ ... وَ بِسْمِ اللّٰهِ ... در ابتدای

وضو. ۳- غسل دو دست قبل از داخل کردن آنها در ظرف آب وضو (شستن دست تا مچ). ۴- مضمضه (آب در دهان دادن). ۵- آب در بینی دادن (استنشاق). ۶- مسح تمام سر (سنت آنست که مسح سر از جلو سر آغاز و سپس هر دو دست را تا پس گردن ببرد و بجای اول برگرداند). ۷- مسح قسمت بیرونی و درونی دو گوش با آب تازه (با انگشت شهادت یا مسبّحه) داخل گوش و با انگشت بزرگ یا شست یا ابهام قسمت بیرونی گوش را مسح کند). ۸- خلال کردن ریش انبوه و پر پشت (اگر ریش پر نباشد مانند ریش کوسه وزن خنثی واجب است زیر آن کاملاً خیس شود). ۹- خلال یا انداختن انگشت بین انگشتان دست و پا. ۱۰- تقدیم اندام‌های طرف راست بر چپ. ۱۱- تثلیث یعنی سه مرتبه شستن هر عضو. ۱۲- ترک سخن در وقت وضو. ۱۳- خشک نکردن اعضاء وضو. ۱۴- در خاتمه نوشیدن کمی آب وضو از باقیمانده آب انگشتان دست و خواندن شهادتین. ۱۵- تمیز کردن کناره و کنج چشمان. ۱۶- سواک کردن با چوب اراک. ۱۷- موالات (غسل یا شستن اعضاء وضو بدون فاصله زیاد اگر اعضا قبلی خشک شود بعد از آن اعضاء دیگر شسته شود وضو باطل است). ۱۸- خواندن ادعیه در هنگام انجام وضو.

### مبطلات وضو:

۱- خارج شدن هر چیز از جلو و عقب. ۲- خواب بدون استوار کردن معقد. ۳- رفتن عقل و هوش به سبب مستی، خواب، دیوانگی. ۴- دست زدن مرد به زن بیگانه و بالعکس بدون حائل و ساتر. ۵- دست زدن به عورت خود یا دیگری با کف دست (اگر لمس کننده، عورت

همجنس خود را لمس کند فقط وضوی لمس کننده باطل می شود و اگر جنس مخالف باشد وضوی هر دو باطل می شود). ۶- دست زدن به حلقه معقد بنا به قول جدید امام شافعی (فتاویبی که امام شافعی در مصر داشته به عنوان قول جدید و فتاویبی که در عراق داشته بعنوان قول قدیم معروف است).

**تذکره: ۱-** در برخورد بدن زن و شوهر وضوی هر یک از آنها باطل می شود. ۲- برخورد مو و ناخن زن یا مرد به پوست بدن طرف مخالف وضو را باطل نمی کند. ۳- لمس بین صغیر و کبیر وضو را باطل نمی کند (در مناطق گرمسیر از ۶ سال و در مناطق سردسیر از ۷ سال بیشتر).

### تیمم<sup>۱</sup>:

در لغت به معنی قصد است. شرعاً طهارت با خاک پاک است - زمانی که آب در اختیار انسان نباشد خاک پاک از مطهرات می باشد. در اصطلاح شرع تیمم به معنی رساندن خاک پاک به صورت و دستان است با شرایط خاص.

**دلیل بر وجوب تیمم:** در صورت نبودن آب یا معذور بودن از استعمال آب آیه ۶ سوره مائده می باشد: «... فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا...»

**شرط های تیمم:** ۱- بودن عذر سفر یا مرض. ۲- داخل شدن وقت نماز. ۳- جستن آب و نیافتن آن. ۴- دشوار باشد به کار بردن آب از قبیل خطر جانی، فلج شدن عضو بدن، ترس از درنده، کوچ کردن قافله

۱. کلیه منابع احکام فقه شافعی.

و نرسیدن به آن، ترسیدن از دزد و غیره. ۵- احتیاج به آب (برای آشامیدن خود یا حیوان). ۶- خاک پاک دارای گرد (اگر گچ یا شن به آن مخلوط شده باشد صحیح نیست).

### فرض‌های تیمم (ارکان تیمم):

۱- نیت. ۲- مسح صورت. ۳- مسح دو دست با آرنج. ۴- ترتیب.

#### تذکر:

الف- نحوه نیت برای تیمم: نیت دارم نماز را بر خود مباح کنم اگر نماز گزار گفت نیت دارم بی وضویی را برطرف کنم یا رفع حدث کنم یا فرض تیمم را به جا آورم نادرست و باطل است.

ب- تیمم بدل از وضو و تیمم بدل از غسل در کیفیت انجام عمل فرقی ندارد تفاوت فقط در نیت است اگر بدل از وضو باشد نیت تیمم بدل از وضو و اگر بدل از غسل نیت بدل از غسل بیاورد.

### نحوه‌ی انجام تیمم:

۱- کف هر دو دست را به طوریکه هر دو انگشتان باز باشد روی خاک غبارآلود می‌زنیم، کف دستها را بلند می‌کنیم همزمان با نیت از پیشانی به طرف پایین تا انتهای چانه به صورت می‌کشیم.

۲- بعد از مسح صورت با وسیله‌ای پاک (چوب یا هر شیء دیگر) قشر نازکی از همان خاک را کنار می‌زنیم و دوباره کف هر دو دست را روی خاک غبارآلود می‌زنیم، کف دستها را بلند می‌کنیم بدون اینکه دستها را مشت کنیم اول کف انگشتان دست چپ بغیر از انگشت شست بر روی قسمت پشت دست راست از ابتدای ناخنها تا انتهای آرنج

کشیده و بدون اینکه دست برداریم به دور آرنج و به طرف داخل باز و برمی گردانیم و با قسمت داخلی دست چپ قسمت داخلی دست راست را از آرنج بطرف دست تا میچ مسح و وقتی به میچ رسیدیم آنوقت کف شست دست چپ را نیز روی پشت شست دست راست می کشیم و بعد از دست راست دست چپ را به همان صورت با دست راست مسح می - کنیم.

ضمناً نیت تیمم فقط یکبار و به هنگام دست بر خاک زدن و مسح صورت است:

**سنت های تیمم:** ۱- بسم الله. ۲- تقدیم راست به چپ. ۳- موالات (پشت سر هم). ۴- کم نقل کردن گرد خاک جهت تیمم.

**مبطلات تیمم:** ۱- هر چه که وضو را باطل می کند تیمم را نیز باطل می کند. ۲- دست یافتن به آب پیش از اقامه نماز. ۳- کفر کردن (برگشتن از دین اسلام).

### یادآوری:

۱- اگر بعد از داخل شدن وقت نماز فرض، تیمم شود نماز صحیح است و قضا ندارد.

۲- اگر بر اثر سرما و ترس فلج شدن تیمم گرفته شود نماز قضا دارد (المنهاج الطالبین).

۳- قبل از دخول وقت نماز، تیمم صحیح نیست شاید در وقت اداء نماز به آب دسترسی پیدا شود.

۴- برای هر فرض نماز تیمم تکرار می شود، با یک وضو چند فرض نماز خوانده می شود لکن با یک تیمم چند نماز سنت خوانده می شود.

۵- تیمم با فرش یا لباسی که گرد و غبار پاک بر روی آن باشد صحیح است، تیمم با خاک حرام غصبی، خاک منتجس یا خاکی که

در آن گچ و زعفران باشد، خاک مستعمل، خاک نمناک، مرطوب صحیح نیست.

۶- نزع انگشتر در وقت مسح صورت واجب است چون گرد و خاک به زیر آن نمی‌رسد.

۷- فردی که مقیم یا خانه‌نشین است و به خاطر نبود آب، تیمم انجام داده قضای نماز بر او واجب است چون نبود آب برای کسی که در خانه می‌باشد کمیاب است اما مسافر که با تیمم نماز خوانده قضای نماز بر او واجب نیست مگر مسافر عاصی.

۸- هرگاه شخصی یکی از اعضای وضویش را که شکسته و یا زخم است ببندد و یا پانسمان کند باید در وقت وضو گرفتن هنگامی که به آن عضو می‌رسد آن را با دست خیس مسح کند و سپس تیمم نماید و بقیه اعضا را بشوید و نماز را بخواند اگر در هنگام پانسمان کردن و شکسته-بندی وضو داشته باشد قضای نماز بر او واجب نیست اگر در وقت پانسمان کردن وضو نداشته باشد قضای نماز بر او واجب است.

۹- اگر کسی به جای رفع حدث اکبر با آب (غسل) به انجام تیمم پرداخت و پس از آن وضویش باطل شد و خواست بار دیگر به اقامه نماز پردازد این بار احتیاج به تجدید تیمم بجای غسل را ندارند و تنها بجای وضو لازم است تیمم انجام دهد.

۱۰- اگر کسی آب و وسایل تیمم در دسترس نداشت یا در زندان انفرادی بود برای احترام وقت بهتر است موقع وارد شدن زمان فرض بدون انجام وضو و تیمم به اقامه آن فرض پردازد و سپس به محض دستیابی به وسایل وضو یا تیمم آن را قضا نماید. البته چنین نمازی را در آخر وقت باید انجام داد.

۱۱- اگر تیمم به علت مرضی باشد که به کار بردن آب را در

همه‌ی اندام‌های تیمم یا فقط برای یک اندام تیمم ممنوع نماید و پانسمانی هم روی زخم نباشد نماز قضا ندارد مگر اینکه روی زخم خون زیادی باشد که در این صورت قضای نماز واجب است.

### موارد اختلاف نماز زن و مرد:<sup>۱</sup>

- ۱- مرد در موقع رکوع و سجود هر دو آرنج را از هر دو طرف باید بلند کند.
- ۲- در حال رکوع و سجود مرد باید شکم خود را از دو ران خود بلند نگه دارد.
- ۳- مرد نماز جهری را با صدای بلند می‌خواند ولی زن در حضور مردان بیگانه نماز جهریه را با صدای آهسته می‌خواند.
- ۴- هنگامی برای مرد در نماز مصیبتی پیش بیاید (سَبَّحَانَ اللَّهِ) می‌گوید ولی زن به جای تسبیح با کف دست راست بر پشت دست چپ می‌زند.
- ۵- عورت مرد بین ناف و زانو است ولی تمام بدن زن عورت است به جز صورت و دو کف دست.

### اوقات نمازهای یومیه:

- ۱- نماز ظهر: با حرکت خورشید از وسط آسمان آغاز و زمانی که سایه هر چیز به اندازه خودش شود به جز سایه زوال، پایان می‌یابد.
- ۲- نماز عصر: زمانی که سایه هر چیزی از خودش بزرگتر شود

۱. التقریب ص ۱۹، راه سعادت ص ۶۶، برگهای زرین ص ۷۹.



شروع و زمانی که سایه هر چیزی دو برابر شود پایان می‌یابد ولی گذاردن نماز تا غروب خورشید جایز است.

۳- نماز مغرب: یک وقت دارد و آن غروب خورشید است که گنجایش آن به اندازه گفتن یک اذان، گرفتن یک وضو، ستر عورت، گفتن یک اقامه و گزاردن ۵ رکعت نماز است (که حدوداً یک ساعت و یک ربع ساعت  $1\frac{1}{4}$  ادامه دارد).

۴- نماز عشاء: از زمان ناپدید شدن سرخی افق آغاز می‌شود تا گذشت یک سوم شب ادامه دارد و تا فجر صادق انجام آن جایز است.  
۵- بامداد (صبح) آغاز از فجر صادق و تا روشن شدن هوا ادامه دارد و تا طلوع خورشید جایز است.

### نمازهای جهریه و سرّیه:

نمازهای جهریه نمازهایی است که با صدای بلند خوانده می‌شود. ۲ رکعت اول نماز مغرب. ۲ رکعت اول نماز عشاء. نماز صبح، عیدین. نمازهای سرّیه نمازهایی است که با صدای آهسته و کوتاه خوانده می‌شود مانند رکعت آخر نماز مغرب. ۲ رکعت آخر نماز عشاء. نماز ظهر و نماز عصر.

### اقسام نماز:

نماز بر سه قسم است:<sup>۱</sup>

۱- فرض عین: بر هر مسلمان مکلف واجب است مانند نمازهای پنجگانه شبانه‌روزی.

۱. کلیه منابع در زمینه احکام فقه شافعی.

- ۲- فرض کفایه: و آن نمازی است که چون یک نفر آن را انجام دهد و جوبش از گردن دیگران ساقط می شود مانند نماز میت.
- ۳- نماز مستحب: مانند عید قربان، رمضان، خسوف، کسوف، باران.

### شرط‌های وجوب نماز:

چهار چیز است: اسلام، بلوغ، عقل (پس بر دیوانه و بچه واجب نیست)، طاهر بودن از بی وضویی و نجاست.

### ارکان - ابعاض - هیئات و مبطلات نماز:

#### الف: ارکان نماز:

- ۱- فرارسیدن وقت نماز ۲- رو کردن به قبله ۳- ستر عورت ۴- نیت.
- ۵- ایستادن اگر بتواند (قیام). ۶- تَكْبِيرَةُ الْأَحْرَامِ (الله اکبر همراه با نیت).
- ۷- خواندن سوره فاتحه و بسم الله که آیه ای از سوره فاتحه است. ۸-
- رکوع. ۹- آرام گرفتن در ارکان فعلی (طَلُّمَائِنَه). ۱۰- اعتدال (بلند شدن از رکوع). ۱۱- سجود. ۱۲- جلوس (نشستن بین دو سجده). ۱۳-
- نشستن برای تشهد اخیر (تحیات آخر). ۱۴- خواندن تشهد اخیر. ۱۵-
- صلوات و درود فرستادن بر پیغمبر ﷺ در تحیات آخر. ۱۶- سلام طرف راست (الْسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ). ۱۷- نیت خارج شدن از نماز. ۱۸-
- رعایت ترتیب در بین ارکان.

#### ب: ابعاض نماز: سنت‌های مؤکد در نماز هستند که عبارتند از:

- ۱- تشهد اول (تحیات اول). ۲- خواندن قنوت در اعتدال رکعت دوم نماز صبح و رکعت آخر نماز وتر در نیمه دوم ماه مبارک رمضان.

**تذکره:** بسیاری از افراد هستند به علت اطلاعات کمی که در زمینه احکام دارند ابعاض را با هیئات و یا ابعاض را با ارکان یکی می‌دانند که این مربوط به عدم اطلاعات در زمینه احکام می‌باشد که باید در این زمینه خود را تقویت نمایند.

**ج: هیئت‌های نماز:** سنت‌های غیر مؤکده نماز که ۱۹ مورد هستند.

- ۱- بلند کردن هر دودست هنگام گفتن تَكْبِيرَةُ الْأَحْرَامِ. ۲- بلند کردن دست هنگام رکوع. ۳- بلند کردن دست موقع بلند شدن از رکوع.
- ۴- گذاشتن دست راست بر چپ برای خواندن سوره حمد. ۵- خواندن دعای استفتاح بعد از تَكْبِيرَةُ الْأَحْرَامِ (أَنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ...).
- ۶- گفتن تَعُوذُ (أَعُوذُ بِاللَّهِ...). ۷- خواندن سوره فاتحه با صدای بلند در نمازهای جهری. ۸- آهسته خواندن فاتحه در نمازهای سری. ۹- گفتن آمین بعد از خواندن سوره حمد. ۱۰- خواندن چند آیه یا یک سوره بعد از حمد. ۱۱- گفتن اللَّهُ أَكْبَرُ هنگام بلند شدن از رکوع، پایین رفتن به سجود و وقت سر برداشتن از آنها. ۱۲- گفتن سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمَدَهُ... هنگام بلند شدن از رکوع. ۱۳- گفتن سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَبِحَمْدِهِ در رکوع. ۱۴- سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى وَبِحَمْدِهِ در سجود. ۱۵- قرار دادن دستها بر زانوها در هنگام تشهد که دست چپ کاملاً باز و دست راست بسته بجز انگشت مسبحة (شهادت). ۱۶- بلند کردن انگشت شهادت وقت گفتن (إِنِّ لِلَّهِ) در تشهد. ۱۷- نشستن در حال افتراش برای خواندن تشهد اول (پای چپ را فرش قرار دادن و نشستن بر روی قوزک پای چپ و پای راست را نصب کردن و انگشتان را رو به قبله قرار دادن. ۱۸- تَلَاوُزُكَ (بر کفل

نشسته به طوری که پای راست به حال سجده باقی باشد و پای چپ را از زیر پای راست رد کردن). ۱۹- سلام طرف چپ (سلام دوم-  
 السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ).

### د: مبطلات نماز: ۱۳ مورد هستند:

۱- سخن گفتن عمدی. ۲- حرکات و اعمال بسیار. ۳- باطل شدن وضو (حَدَثٌ). ۴- وجود نجاست در مکان و لباس نمازگزار. ۵- ظاهر شدن عورت. ۶- تغییر نیت. ۷- پشت کردن به قبله. ۸- خوردن. ۹- آشامیدن. ۱۰- قهقهه و خندیدن. ۱۱- کفر کردن. ۱۲- ترک رکن فعلی یا قولی به صورت عمد. ۱۳- تردید در نیت.

### فراموشی در نماز:

ممکن است در نماز سه چیز فراموش شود: ۱- فرض (رکن). ۲- ابعاض. ۳- هیئات.

برای این موارد سجده سهو را با ذکر (سُبْحَانَ الَّذِي لَا يَنَامُ وَلَا يَمُوتُ وَلَا يَسْهُوُ) را با شرح ذیل در نظر گرفته اند:

الف- اگر در نماز رکنی سهواً ترک شود سجده سهو به تنهایی فرض را جبران نمی کند و جایگزین آن نمی شود در صورتی که وقت زیادی نگذشته باشد و به رکن دیگری نرسیده باشد و به یادش آمد که واجبی را فراموش کرده باید فوراً برگردد و از آنجایی که ترک کرده ادامه دهد و به خاطر سهوی که مرتکب شده در پایان نماز سجده سهو ببرد. اگر چنانچه وقت گذشته باشد و به رکنی دیگر رسیده باشد لازم نیست برگردد بلکه نماز را ادامه داده در پایان رکن را جبران و سجده

سهو را انجام دهد.

ب- اگر ابعاض ترک شود و بعد به انجام واجب پرداخته شود لازم نیست دوباره ابعاض (سنت موکد) را انجام دهد بلکه برای جبران آن سجده سهو در پایان نماز انجام می‌گیرد.

ج- اگر در نماز هیئات ترک شد لازم نیست برگردد و آن را انجام دهد و سجده سهو هم لازم نیست.

**تذکره:** الف: اگر نماز گزار در تعداد رکعت‌های نماز شک کرد بنا را بر یقین که کمترین است می‌گذارد مثلاً اگر در تعداد ۲ و ۳ شک کرد بنا را بر ۲ می‌گذارد و در آخر یک رکعت دیگر می‌خواند و در پایان سجده سهو می‌گذارد.

ب: سجده سهو سنت است و باید قبل از سلام و بعد از تشهد اخیر به جا آورده شود و ۲ سجده می‌باشد و باید نیت سجده سهو با فاصله کم بعد از تحیات و قبل از سلام بصورت قلبی و نه لفظی انجام گیرد و اگر سجده سهو با فاصله کم بعد از سلام نماز هم انجام شود اشکالی ندارد اگر کسی ذکر سجده سهو نداند و به جای آن همان ذکر سبِّ اَحَانَ رَبِّيَ الْاَعْلَى وَ بِحَمْدِهِ را بخواند بدون اشکال است و ناشی از ضعف در احکام است.

### تعداد رکعت‌های نماز:

نمازهای واجب ۱۷ رکعت است که ۳۴ سجده، ۹۴ تکبیر، ۹ تشهد، ۱۰ سلام، ۱۵۳ تسبیح دارند. مجموع ارکان نمازها ۱۲۶ رکن است. در نماز صبح ۳۰ رکن، مغرب ۴۲ رکن و نمازهای ۴ رکعتی ۵۴ رکن.

**تذکره:** کسی که نتواند به حالت ایستاده نماز بخواند می‌تواند به

صورت نشسته و اگر نشسته هم نتوانست در حالت دراز کشیدن نماز بخواند و اگر هم نشد به حالت اشاره. در هر صورت و در هیچ شرایطی نماز از گردن انسان ساقط نمی شود.

## نحوه خواندن نمازهای پنج فرض به صورت انفرادی (فرادی):

### نمازهای چهار رکعتی:

رکعت اول: نیت - تَكْبِيرَةُ الْأَحْرَامِ - دعای استفتاح - حمد و سوره - رکوع - اعتدال - سجده - دعای بین دو سجده - سجده.  
 رکعت دوم: حمد و سوره - رکوع - اعتدال - سجده - دعای بین دو سجده - سجده - تحیات اول (کوچک).  
 رکعت سوم: حمد و سوره - رکوع - اعتدال - سجده - دعای بین دو سجده - سجده - بلند شدن برای رکعت چهارم.  
 رکعت چهارم: حمد و سوره - رکوع - اعتدال - سجده - دعای بین دو سجده - سجده - تحیات اخیر (بزرگ) - سلام نماز.

### نمازهای سه رکعتی:

رکعت اول: تَكْبِيرَةُ الْأَحْرَامِ - دعای استفتاح - حمد و سوره - رکوع - اعتدال - سجده - دعای بین دو سجده - سجده.  
 رکعت دوم: حمد و سوره - رکوع - اعتدال - سجده - دعای بین دو سجده - سجده - تحیات اول (کوچک).  
 رکعت سوم: حمد و سوره - رکوع - اعتدال - سجده - دعای بین دو

سجده - سجده - تحیات اخیر (بزرگ).

## نمازهای دو رکعتی:

رکعت اول: نیت - تَكْبِيرُهُ الْأَحْرَام - دعای استفتاح - حمد و سوره - رکوع - اعتدال - سجده - دعای بین دو سجده - سجده.  
 رکعت دوم: حمد و سوره - رکوع - اعتدال - قنوت در نماز صبح - سجده - دعای بین دو سجده - سجده - تحیات اخیر (بزرگ) - سلام نماز.

## بعضی از اذکار و نکات قابل توجه در نماز:

نیت نماز: نیت دارم که دو رکعت یا سه یا چهار رکعت نماز صبح یا مغرب یا ظهر یا عصر یا عشاء را برای رضای خدا انجام می‌دهم. الله اکبر. اهل تسنن بعد از خواندن سوره حمد در نماز (آمین) می‌گویند که جزو هیئات نماز می‌باشد.

- دعای استفتاح (أَنْتِ وَجَّهَتْ وَجْهِي لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا مُسْلِمًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ آلِ عَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ يُؤْتِيكَ الْهُدَىٰ وَإِنَّا مِن آلِ مِيسِرٍ لَّمِينِينَ)؛ که این دعا جزو هیئات نماز است.

- خواندن سوره توحید یا هر سوره دیگر بعد از سوره حمد جزء هیئات است اگر چنانچه فردی سوره دیگری نخواند اشکالی ندارد.

- ذکر رکوع (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَبِحَمْدِهِ).

- ذکر اعتدال (سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ).

- ذکر سجده (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَىٰ وَبِحَمْدِهِ)

- ذکر بین دو سجده معمولاً این دعا خوانده می شود: رَبِّ اغْفِرْ لِي وَ

ارْحَمْنِي وَارْزُقْنِي وَاجْبُرْنِي وَعَافِنِي وَاهْدِنِي).

- تحیات اول: التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَ

بَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَىٰ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ

أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا الرَّسُولَ اللَّهُ اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ.

### نحوه‌ی گذاشتن دست هنگام خواندن تحیات:

قرار دادن دستها بر زانوها بصورتی که دست چپ کاملاً باز، دست

راست بسته بجز انگشت مسبحة (شهادت) و بلند کردن انگشت شهادت

هنگام گفتن (الا الله) در تشهد.

- تحیات اخیر (بزرگ): التَّحِيَّاتُ الْمُبَارَكَاتُ الصَّلَوَاتُ الطَّيِّبَاتُ لِلَّهِ،

السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَىٰ عِبَادِ اللَّهِ

الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا الرَّسُولَ اللَّهُ اَللَّهُمَّ صَلِّ

عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ

وَآزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ وَأَهْلِ بَيْتِهِ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ

سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.

### قنوت:

معمولاً در رکعت اول نماز دو رکعتی بعد از اعتدال دعای مقدمه

قنوت را به این ترتیب می خوانند:

«حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ مِلْءُ السَّمَوَاتِ وَمِلْءُ الْأَرْضِ وَمِلْءُ مَا

شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدَهُ»



اکثر نماز گزاران دعای قنوت را بعد از ذکر اعتدال در رکعت دوم به صورتی که دستها به جلو کشیده شده و به طرف آسمان بلند می کنند این دعا (قنوت) را می خوانند:

«اللَّهُمَّ اهْدِنِي فِي مَنْ هَدَيْتَ وَ عَافِنِي فِي مَنْ عَافَيْتَ وَ تَوَلَّنِي فِي مَنْ تَوَلَّيْتَ وَ بَارِكْ لِي فِي مَا أَعْطَيْتَ وَ قِنِي بِعِزَّتِكَ شَرَّ مَا قَضَيْتَ. فَإِنَّكَ تَقْضِي وَ لَا يُقْضَى عَلَيْكَ وَ أَنَّهُ لَا يَدُلُّ مَنْ وَالَيْتَ وَ لَا يَعُدُّ مَنْ لَعَادَيْتَ، تَبَارَكَ رَبَّنَا وَ تَعَالَيْتَ فَ لَكَ الْحَمْدُ عَلَى مَا قَضَيْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَ أَتُوبُ إِلَيْكَ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ وَ سَلَّمَ». ضمناً در وقت جماعت صیغه های مفرد به جمع تبدیل می شود.

### نحوه سلام نماز:

طرف راست: اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ.

طرف چپ: اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ.

### قصر و جمع نماز:

در مذهب امام شافعی نماز قصر و جمع یک نوع رخصت (جایز) است.

**قصر نماز:** خواندن نمازهای چهار رکعتی به صورت دو رکعتی.

### شروط قصر نماز:

۱- سفر طولانی باشد از ۱۶ فرسخ کمتر نباشد (حدوداً ۸۰ تا ۸۴

کیلومتر) در خشکی یا دریا فرقی ندارد. (منهاج الطالبین - فقه المیسر).

۲- محل سفر از اول مسافرت مشخص باشد که ۸۰ کیلومتر بیشتر است.

برای مسافری که محل سفرش مشخص نیست یا به دنبال بدیهکار بگردد

قصر نماز درست نیست.

۳- سفر برای انجام حرام نباشد.

۴- مسافر نباید اقتدا به شخص مقیم بکند. اگر اقتدا بکند باید نمازش را

تمام بخواند اما مقیم می تواند به امام مسافر اقتدا کند.

۵- نیت قصر نماز همزمان با تکبیرة الاحرام باشد.

۶- خودداری از هر چیزی که نیت قصر نماز را دچار تردید کند.

۷- نماز گزار بداند که قصر نماز درست است اگر علم به قصر نماز

نداشته باشد نماز قصر برایش جایز نیست.

۸- نماز گزار از آغاز شروع نماز تا آخر نماز (سلام) در سفر بماند.

۹- تازمانی که شخص مسافر باشد نمازش را شکسته می خواند، اگر به

خاطر نیازی که انتظارش را می کشد اقامت گزیند تا چهار روز حق دارد

نماز را قصر نماید (ضمناً روز ورود و خروج از روزهای مورد نظر برای

قصر و جمع است).

۱۰- بنا به قولی از امام شافعی (ره) می توان ۱۸ الی ۱۹ روز نماز را قصر

کرد.

تذکر: در سفر، قصر نماز افضل از تمام خواندن نماز است.

**جمع نماز:** خواندن نمازهای ظهر و عصر، مغرب و عشاء با هم.

جمع نماز به دو صورت است: جمع تقدیم و جمع تأخیر.

**جمع تقدیم:** خواندن نماز عصر با ظهر و نماز عصر با جمعه - نماز

عشاء با مغرب.

**جمع تأخیر:** خواندن نماز ظهر با عصر - نماز مغرب با عشاء (البته اول

نماز ظهر یا مغرب خوانده می شود بعد نماز دوم).

**شروط تقدیم:**

- ۱- سفر طولانی باشد (حدوداً ۸۰ تا ۸۴ کیلومتر).
  - ۲- سفر برای گناه نباشد.
  - ۳- نماز اولی صحیح خوانده شود و به دنبال آن نماز دومی خوانده شود. اگر نماز اول صحیح نباشد نماز دوم هم باطل می باشد.
  - ۴- نیت جمع تقدیم در اول نماز اولی (البته در میان هر کدام از اجزاء نماز اولی نیت جمع آورده شود صحیح است).
  - ۵- موالات (پشت سر هم و بدون فاصله طولانی خواندن نماز)، فاصله هم بر اساس عرف تعیین می شود.
- تذکر: برای جمع تقدیم شرط است که از زمان نماز اولی تا نماز دومی مسافر در سفر باشد.

### جمع تأخیر: خواندن نماز ظهر با عصر و مغرب با عشاء.

- در جمع تأخیر، رعایت ترتیب و موالات (پشت سر هم خواندن نماز) و نیت جمع تأخیر در نماز اولی واجب نیست بلکه سنت هستند.
- دو چیز در جمع تأخیر واجب است:
- ۱- تأخیر انداختن نماز اول با نیت (جمع تأخیر) مثلاً نیت دارم نماز ظهر را تأخیر بیندازم تا در وقت عصر بخوانم.
  - ۲- مسافر در سفر باشد تا آخر نماز دوم.

### توجه:

- نماز مسافر به چهار صورت خوانده می شود: ۱- تمام ۲- قصر تنها ۳-
- جمع تنها ۴- قصر و جمع
- قصر و جمع نماز در مسافرت از تمام خواندن نماز و قصر تنها و جمع تنها افضل است.

- در قصر و جمع، باید نماز قضا نباشد و حاضری باشد. نمازی که در حضر فوت شده و بخواهد قضای آن را در سفر انجام دهد باید تمام بخواند.

- فقط نمازهای چهار رکعتی قصر می‌شوند و نمازهای دو رکعتی و سه رکعتی قصر نمی‌شوند.

- اگر کسی بخواهد نمازهای فوت شده چهار رکعتی را که پیش از سفر فوت شده است را قضا کند بر وی واجب است که آنها را چهار رکعتی کامل بخواند چون وقتی بر او واجب شده‌اند چهار رکعتی واجب شده‌اند لیکن اگر نماز چهار رکعتی در سفر فوت شد و مسافر می‌خواهد در سفر قضا کند می‌تواند شکسته قضا کند و اگر در حضر بعد از سفر قضا کند باید آنها را به تمامی بخواند و اگر فرد شک کند که آیا این نماز در سفر فوت شده یا در غیر سفر باید آن را به طور کامل قضا کند چون اصل خواندن است و به اصل عمل می‌شود.

- مسافر می‌تواند نماز ظهر و عصر را در وقت ظهر یا عصر با هم بخواند و هر کدام دو رکعت و همینطور نماز مغرب و عشاء را با هم بخواند مغرب ۳ رکعت و عشاء ۲ رکعت بصورت قصر و جمع تقدیم یا تأخیر.

- غیر مسافر (مقیم) می‌تواند در اوقات بارانی، برف و سرما نمازها را به جمع تقدیم بخواند به شرایط ذیل: ۱- هنگام فرض اول باید بارش یا سرمای بالفعل موجود باشد. ۲- برف و باران زمین را خیس کنند به طوری که آمد و رفت برای مردم مشکل باشد. ۳- مسجد دور باشد ایاب و ذهاب مسلمانان مشکل باشد. ۴- جمع تقدیم مورد نظر مخصوص کسانی است که نمازشان را به جماعت بخوانند در مسجد

دوری که به خاطر باران یا برف یا تگرگ در راه اذیت شوند بنا به قول معتبر جمع تقدیم و تاخیر در نماز انفرادی و همچنین جمع تاخیر در نماز جماعت هنگام بارش و سرما جایز نیست.

- بعضی افراد عامی و عادی و افرادی که اطلاعات خاصی در احکام ندارند در مسافرت نمازها را کامل و تمام و یا بعضاً به صورت قضا می-خوانند که این ناشی از ضعف اطلاعات در احکام است (در مجموع نماز بصورت قصر و جمع یک نوع رخصت است).

- مسافرت چه پیاده و سواره انجام گیرد و چه با ماشین، کشتی و قطار و هواپیما باشد فرقی ندارد و سنت قصر و جمع همچنان بجای خود باقی است.

- در نماز مسافر مسافت رفتن ۱۶ فرسخ است و با حساب مسافت برگشتن ۳۲ فرسخ محسوب است. (که حدوداً ۸۰ الی ۸۴ کیلومتر می باشد).

### نماز جمعه:

نماز جمعه بر اساس نص صریح قرآن همانند سایر نمازهای پنجگانه شبانه روز واجب عینی است (فرض عین) و بر انسان مکلف و آزاد، مذکر و مقیم و فاقد عذر شرعی فرض عین است. لذا مسافرت در روز جمعه برای کسی که نماز جمعه بر او واجب می باشد حرام است. مگر اینکه مطمئن باشد در مسیر راهش به ادای نماز جمعه دسترسی پیدا می-کند. حتی بر نابینایی که کسی را داشته باشد که دست او را بگیرد واجب می باشد، مگر بر افراد سالخورده و پیر و زمین گیری که وسیله رفت و برگشت نداشته باشند که در این صورت شرکت در نماز جمعه بر آنها واجب نبوده بلکه به جای دو رکعت نماز جمعه خواندن ۴ رکعت نماز

ظهر بر آنان واجب می‌باشد.

### دلیل مشروعیت نماز جمعه:

کتاب و سنت و اجماع سه دلیل قطعی بر وجوب نماز جمعه می‌باشد:

۱- آیه ۹ از سوره جمعه: ۱ یَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ

لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ آلِ جُمُعَةٍ

۲- مَنْ تَرَكَ الْجُمُعَةَ ثَلَاثًا مِنْ غَيْرِ عُدْرٍ فَقَدْ نَبَذَ الْإِسْلَامَ وَرَاءَ ظَهْرِهِ

کسی که نماز جمعه را سه بار بدون عذر ترک بگوید پس او اسلام را پشت سر انداخته است یعنی آن را فراموش کرده است.

۳- مَنْ تَرَكَ ثَلَاثَ جُمُعٍ تَهَاوُنًا طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قَلْبِهِ. هر کس سه بار نماز

جمعه را از روی سهل‌انگاری ترک کند خداوند بر قلب وی مهر می‌زند (که حق به آن راه ندارد).

**شرایط وجوب نماز جمعه:** ۱- اسلام. ۲- بلوغ. ۳- عقل. ۴-

حریت (آزادی). ۵- ذکوریت. ۶- تندرستی. ۷- متوطن بودن.

**شرایط صحت نماز جمعه سه چیز است:** ۱- در محدوده شهر

یا روستا انجام شود یعنی برگزاری آن در خارج از محدوده شهر یا روستا جایز نمی‌باشد.

۲- با چهل نفر جامع‌الشرایط برگزار شود، در این رابطه میان

مجتهدین اسلامی درباره صحت نماز جمعه با دو نفر، چهار نفر، هشت نفر، دوازده نفر جمع کثیر و غیر قابل شمارش و غیره، آراء مختلف وجود دارد.

۳- در وقت شرعی که همان زمان مقدر برای ادای نماز ظهر است

انجام شود در غیر این صورت جایز نیست چون نماز جمعه قضا ندارد و در صورت نبودن یکی از شرایط فوق نماز ظهر خوانده می‌شود.

**تذکره:** در بسیاری از روستاها که تعداد نفرات به چهل نمی‌رسد بعد از نماز جمعه افراد نمازگزار نماز ظهر را به صورت فرادی می‌خوانند ضمناً در کتاب اعانه نقل می‌شود از امام مالک و ربیعہ پیرو امام شافعی به دوازده نفر با امام و بقول امام اعظم ابوحنیفه و سفیان سوری به چهار نفر خواندن نماز جمعه واجب است چون شعار ظاهری اسلام باید ترک نشود.

**فروض‌های نماز جمعه:** ۱- خواندن دو خطبه توسط امام جمعه در حال ایستادن. ۲- نشستن امام جمعه در بین دو خطبه مورد نظر. ۳- خواندن دو رکعت نماز به جماعت.

**تذکره:** هر کسی در رکوع رکعت دوم نماز جمعه به امام برسد نماز جمعه‌اش صحیح است اما ثواب کامل جمعه را نخواهد گرفت و بعد از سلام امام بلند شده و یک رکعت دیگر و تشهد آخر را بخواند و سپس سلام بدهد و اگر کسی بعد از رکوع دوم مثلاً هنگام اعتدال یا سجود رکعت دوم و ... به جماعت جمعه برسد نماز جمعه را از دست داده و اگر چه نیت نماز جمعه را هم آورده باشد باید بعد از سلام امام بلند شده و چهار رکعت نماز ظهر انجام دهد و تنها ثوابی که به شخص نمازگزار می‌رسد این است که از فضیلت نماز جمعه برخوردار گردیده است.

**هیئات (سنت‌های نماز جمعه):** ۱- غسل جمعه. ۲- نظافت بدن.

۳- پوشیدن لباسهای سفید. ۴- ناخن گرفتن. ۵- عطر زدن.

**کیفیت نماز جمعه:** برای نماز جمعه از ابتدای ظهر مؤذن صلاة

(اذان مخصوص جمعه) سر می‌دهد (البته بیشتر در روستاها صلاة می‌خوانند ولی در شهر قرآن تلاوت می‌شود) بعد در وقت شرعی مؤذن

اذان می گوید بعد از اینکه نماز گزاران جمع شدند مترجم (همان کسی که اذان و صلاه را داده است) اوراد مخصوص نماز جمعه را شروع می - کند: مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَا اَحَدٍ مِّنْ رِّجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَّبُّ سُوْلُ اللهِ وَ خَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَ ... تا وَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ. سپس فاتحه می فرستد و حاضرین فاتحه را قرائت می کنند بعد از خواندن فاتحه مترجم می گوید: صَلُّوْا سُنَّةَ الْجُمُعَةِ رَحِمَكُمُ اللهُ.

حاضرین دو رکعت نماز سنت جمعه را می خوانند آنگاه مترجم می گوید:

عن ابي هريره رضى الله تعالى عنه انه قال، قال رسول الله و ... تا صلوات بر محمد و آل او پس از آن خطیب (امام جمعه) بلند شده و بر منبر می رود و رو به مردم ایستاده می گوید: اَلسَّلَامُ عَلَيكُمْ وَ رَحْمَةُ اللهِ وَ سپس مترجم بلند می شود و در جواب خطیب می گوید: وَ عَلَيكُمْ السَّلَامُ وَ رَحْمَةُ اللهِ وَ بَرَكَاتُهُ وَ مترجم در حالت ایستاده اذان می گوید بعد از اذان و دعای بعد از اذان خطیب شروع به خطبه ها می نماید البته امام جمعه درباره موضوعات مختلف با زبان محلی سخنرانی می کند و بعد از آن شروع به دو خطبه عربی می کند. در خطبه اول عربی امام جمعه وقتی نام خلفاء راشدین را ذکر می کند مترجم در جواب امام جمعه برای هر کدام از خلفاء (ابوبکر صدیق، عمر فاروق، عثمان ذی النورین، علی کرار) جمله رَضِيَ اللهُ عَنْهُ را با صدای بلند می خواند و وقتی امام جمعه نام حضرت حسن و حسین (سبطین) را می برد مترجم (رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) و برای حضرت حمزه و عباس هم (رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) و برای سایر صحابه، تابعین، انصار و مهاجرین (رَضُوا اللهُ تَعَالَى عَلَيْنَا وَ عَلَيْهِمْ اَجْمَعِينَ) را می گوید. بعد از خطبه اول عربی امام جمعه مقداری



می‌نشیند و حاضرین دعای خیر می‌خوانند و مجدداً امام بلند می‌شود خطبه دوم عربی را شروع می‌کند و زمانی که امام جمعه در خطبه عربی نام مبارک حضرت محمد ﷺ را ذکر می‌کند (که اکثراً سه دفعه است) مترجم در جواب امام جمعه می‌گوید (صَلِّ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَ سَلِّمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، ...).

ضمناً در بعضی از مناطق و به موقعیت‌های خاصی که پیش می‌آید در رکعت دوم نماز جمعه بعد از رکوع و ذکر اعتدال در نماز جمعه قنوت می‌خوانند.

**تذکر:** سکوت مأمومین در هنگام خواندن خطبه‌های نماز جمعه، واجب است و همچنین نماز جمعه جهریه است و امام جمعه حمد و سوره را با صدای بلند می‌خواند.